

جرم‌انگاری اقدامات مخل امنیت خانواده

مرضیه محمودی^۱، انسیه سلیمی^۲

چکیده

خانواده اولین و مهمترین نهادی است که انسان در آن رشد می‌یابد و تربیت می‌شود. چه بسا خانواده‌ای سالم می‌تواند عاملی برای ایجاد محله، شهر و درنهایت جامعه‌ای سالم باشد. امروزه در جوامع مختلف، حفظ امنیت و سلامت خانواده یکی از چالش‌های مهمی است که دولت‌ها با آن روبه‌رو هستند. با این وجود، هنوز هم اقدامات غیرقانونی علیه خانواده مانند خشونت خانگی، آزار و اذیت جسمی، روحی و... دیده می‌شود. پژوهش حاضر باروش توصیفی-تحلیلی درصدد بیان جلوه‌هایی از اقدامات مخل امنیت خانواده و اهمیت و ضرورت جرم‌انگاری است؛ زیرا ایجاد محیطی امن و سالم برای خانواده باعث کنترل بسیاری از جرایم و بزهکاری‌ها در سطح جوامع می‌شود. در نتیجه ایجاد امنیت و سلامت در خانواده از هزینه‌های هنگفتی که ممکن است در آینده به جوامع تحمیل شود، جلوگیری می‌کند.

واژگان کلیدی: جرم، جرم‌انگاری، اقدامات مخل امنیت، خانواده.

۱. مقدمه

خانواده یکی از نهادهای اجتماعی مؤثر در شکل‌گیری شخصیت افراد و اولین نهادی است که یک انسان در آن رشد می‌کند و تربیت می‌شود. بنابراین، با ایجاد امنیت و ثبات در خانواده می‌توان جامعه‌ای ایمن ایجاد کرد. در قرآن کریم در آیات بسیاری به اهمیت تشکیل خانواده و آرامش در آن اشاره شده است. خداوند در آیه ۲۱ سوره روم می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ

۱. دانش‌پژوه کارشناسی معارف و حقوق، از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۲. مربی گروه علمی-تربیتی حقوق، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه‌المصطفی العالمیه، قم، ایران.

مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ» است (روم: ۲۱). به موجب این آیه تشکیل خانواده و زوجیت، نشانه‌ای الهی و دلیلی برای آرامش. در آیه ۲۱ سوره نساء نیز از ازدواج با تعبیر «میثاقاً غلیظاً» یعنی، عهدهی محکم یاد می‌شود. اهمیت خانواده از دیرباز مورد توجه جوامع بوده، ولی امروز با ایجاد عوامل نوظهور و تغییر سبک زندگی خانواده‌ها این نهاد مهم بیش از پیش مورد تهدید قرار گرفته است. این امر توجه بیشتر جوامع را به خود می‌طلبد؛ زیرا خانواده می‌تواند یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری شخصیت مجرمانه یا ایجاد شخصیتی فاضل در افراد باشد. مقاله حاضر به این مهم می‌پردازد که چه مصادیقی می‌تواند باعث اخلال در امنیت خانواده شود. ضرورت این بحث از این نظر است که پیشگیری از اخلال در امنیت خانواده یا شناسایی مصادیق مخل امنیت خانواده در ایجاد جامعه امن و اصلاح یاری می‌کند. در نتیجه جرم‌انگاری، اقدامات مخل امنیت خانواده از دیدگاه جرم‌شناسی نیز اهمیت می‌یابد؛ زیرا با شناسایی این اقدامات اخلال‌آور و جرم‌انگاری آنها می‌توان از شکل‌گیری بسیاری از جرایم در جامعه جلوگیری کرد.

خانواده و اهمیت آن در طول تاریخ بشر مورد توجه تمدن‌ها بوده است و به طور ویژه اسلام نکات کلیدی بسیاری در زمینه ضرورت تشکیل خانواده سالم و اهمیت آن بیان کرده است. از مهمترین کارکردهای خانواده در طول تاریخ می‌توان به کارکرد زیستی و تولیدمثل، اقلان نیازهای جنسی، کارکرد تربیتی و آموزشی و... اشاره کرد. امروزه پیشرفت جوامع باعث افزایش تأثیر و نقش خانواده‌ها در شکل‌گیری جوامع شده و همین عامل یعنی، پیشرفت جوامع و گسترش تکنولوژی، زمینه آسیب‌های بیشتری را در خانواده‌ها مطرح کرده است. از این نظر این ضرورت ایجاد می‌شود که در این زمینه اقدامات مناسبی صورت گیرد. در زمینه جایگاه خانواده و تأمین امنیت در آن مقالاتی توسط پژوهشگران متعددی نوشته شده است. برای مثال در پژوهشی بانام تحلیل محتوای سریال‌های ماهواره در ارائه الگوی نقش به زنان و کاهش امنیت خانواده‌ها پژوهشگر بیان می‌کند بنابر نظریه امپریالیسم فرهنگی، خانواده یکی از اهداف اصلی رسانه است. به این منظور پژوهشگر از راه مصاحبه با زنان متأهل در اصفهان

به بررسی نقش سریال‌های ماهواره‌ای در خانواده و به‌ویژه زنان پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در این سریال‌ها خانه‌داری تقبیح و اشتغال برای زنان ستایش شده است. در مقاله‌های دیگر، عامل خاص در ایجاد امنیت خانواده یا از بین رفتن آن بررسی شده است مانند بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی با امنیت خانواده نوشته ناصر فقیهی فرهمند و سعید زنجانی. عوامل ایجاد امنیت در خانواده از منظر اسلام نوشته مهین سقایی فیروزآبادی و مقالات دیگر. مقاله حاضر مصادیقی چند از اقدامات مخل امنیت خانواده را بیان می‌کند و به ضرورت و اهمیت جرم‌انگاری می‌پردازد.

۲. مفهوم‌شناسی

۲-۱. جرم

جرم در لغت به معنای گناه و بزه (معین، ۱۳۸۸، ص ۱۲۵۵)، خطا (عمید، ۱۳۸۱، ص ۸۱۰) و نقض قوانین است. جرم‌انگاری^۱ فرایندی در جرم‌شناسی است که طی آن رفتارها و افراد به ترتیب، مجرمانه و مجرم قلمداد می‌شوند. به این ترتیب اقدامات قانونی ممکن است با قانون‌گذاری یا تصمیم قضایی، مجرمانه محسوب شوند. در تفسیر قانون موضوعه فرض بر این است که چنین مواردی عطف به ماسبق نمی‌شود مگر اینکه به طور صریح توسط قانون‌گذار بیان شده باشد. در اصطلاح علم حقوق آمده است: «جرم‌انگاری فرایندی است که به موجب آن، حکومت رفتارهایی را از فضای آزاد رفتاری شهروندان به قلمروی تحت سلطه خویش منتقل می‌کند و مرتکب آن‌را به تحمل درد و رنج تهدید می‌کند. به این ترتیب، ملموس‌ترین رویارویی آزادی‌های فردی و قدرت حکومت را می‌توان در تصویب قوانین کیفری مشاهده کرد. در واقع، حکومت با استفاده از جرم‌انگاری، اعمال زور سازمان یافته خود را نمایان می‌کند، چنان‌که

نمی‌توان نظیر آن را در سایر شاخه‌های حقوقی یافت» (فرح‌بخش، ۱۳۹۲، ص ۱۵). خانواده در فرهنگ فارسی عمید به معنای خاندان، دودمان، اهل خانه، زن و فرزند و فامیل تعریف شده است (عمید، ۱۳۸۱، ص ۸۲۹). در فرهنگ فارسی عمید واژه مخل را خلل‌رساننده، اخلاص‌کننده و فاسدکننده معنی کرده‌اند (عمید، ۱۳۸۱، ص ۱۷۷۷). امنیت در لغت به معنای در امان بودن، ایمن شدن، بی‌بیمی (معین، ۱۳۸۶، ص ۱۲۲) وضع یا کیفیت نبودن خطر یا آشوب و ایمنی است (صدری افشار، ۱۳۸۱، ص ۱۴۲). برخی نیز امنیت را به معنی دوری از هرگونه تهدید و آمادگی برای رویارویی با خطرات می‌دانند. مفهوم امنیت نسبی است و شدت و ضعف دارد.

۳. اهمیت خانواده

خانواده، نهادی انسان‌ساز است اهمیت زیادی دارد. افرادی که در یک خانواده به نسبت پایدار تربیت می‌شوند احتمال بزهکار شدن آنها کمتر است. فرد با تجربه رفتارهای مثبت و مناسب در خانواده به تعاملات اجتماعی سالم‌تر تمایل بیشتری دارد. بنابراین، کمتر به جرایم تمایل خواهد داشت. جان‌گاتمن روان‌شناس آمریکایی در اهمیت خانواده می‌گوید: «خانواده یک واقعیت است که تنها زمانی که آن را از دست می‌دهید ارزش و اهمیت واقعی آن را درک می‌کنید» (گاتمن، سیلور، ۱۳۹۲، ص ۱۲۰).

۳-۱. اهمیت خانواده در اسلام

پیامبر ﷺ می‌فرماید: «ما بُنِيَ فِي الْإِسْلَامِ بِنَاءً أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَأَعَزَّ مِنَ التَّزْوِجِ؛ در اسلام هیچ مبنایی نزد خداوند محبوب‌تر از ازدواج نیست». (حرعاملی، ۱۳۸۴، ۳/۱۴) خداوند در قرآن از ازدواج و تشکیل خانواده با عبارت عهد محکم یاد می‌کند. این حدیث نشان‌دهنده جایگاه و اهمیت خانواده در اسلام است که با ازدواج حاصل می‌شود. یکی از وظایف خانواده در اسلام، تربیت فرزند است و احادیث زیادی از معصومین در این زمینه بیان شده است. پیامبر ﷺ می‌فرماید: «لَأَنْ يُؤَدَّبَ أَحَدُكُمْ وَلَدَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِنِصْفِ صَاعٍ كُلِّ يَوْمٍ؛ بی‌تردید اگر هریک از شما به تربیت فرزند خود بپردازد برای او نیکوتر از آن است که هر روز نیم

صاع در راه خدا صدقه بدهد» (جرعاملی، ۱۳۸۴، ۴۷۶/۲۱). بهترین زمان برای تربیت فرزند و ایجاد روحیات مثبت یا منفی در افراد، دوران کودکی است. اگر والدین این دوران طلایی را از دست بدهند دیگر نمی‌توان روحیات شکل‌گرفته در افراد را تغییر داد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «وَأَيُّمَا قَلْبُ الْحَدِيثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أَلْقَى فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ، فَبَادَرْتُكَ بِالْأَذْبِ قَبْلَ أَنْ يَقْسُوَ قَلْبُكَ وَ يَشْتَغَلَ لُبُّكَ؛ بی‌تردید دل نوجوان همچون زمین خالی است که هر چه در آن افکنده شود، می‌پذیرد. از این رو، من پیش از آنکه دلت سخت و فکرت مشغول شود به تأدیب و تربیت تو پرداختم» (نهج‌البلاغه، نامه ۳۱).

علاوه بر نقشی که والدین در تربیت فرزند و رشد فضایل اخلاقی دارند رابطه آنها با یکدیگر نیز تأثیر بسزایی در ایجاد آرامش در خانواده دارد. خداوند در آیه ۲۱ سوره روم می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم: ۲۱). خداوند در این آیه، زن و شوهر را مایه آرامش هم می‌داند. وجود آرامش و الفت میان زن و شوهر یکی از عوامل مهم در ایجاد خانواده باثبات و پایدار و نتیجه آن تربیت فرزندان صالح است. در خانواده‌ای که پدر و مادر همواره در جدال و تنش باهم باشند کودک نمی‌تواند رشد مناسبی داشته باشد. جدال و عدم آرامش بین والدین می‌تواند بر تمام ابعاد رشدی و تربیتی کودک تأثیر بگذارد که سبب بروز مشکلات اجتماعی در آینده کودک می‌شود. احادیث بسیار نشان‌دهنده اهمیت تربیت انسان و نقش مهم و تأثیرگذار خانواده است. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «وَالْأَدَبُ خَيْرُ مِيرَاثٍ؛ ادب بهترین میراث است» (متقی هندی، ۱۴۰۹، ۴۸۹/۱۶). منظور این است که ادبی که والدین با تربیت برای فرزند به جا می‌گذارند بهترین میراث است. بنابراین، نه تنها خانواده در اسلام نقش اساسی در تربیت انسان دارد، بلکه مهمترین نقش خانواده همین است که برای جامعه انسان‌های فاضل تربیت کند و از آنجا که خانواده در اسلام نهاد اجتماعی مهمی است مراقبت از اعضای خانواده با حمایت اجتماعی و اقتصادی بسیار ضروری است.

۳-۲. اهمیت خانواده از منظر جامعه‌شناسی جنایی

«در انتقال ارزش‌ها و هنجارهایی که در یک جامعه معمول است بی‌تردید خانواده نقش اساسی ایفا می‌کند». (غفاریون اصفهانی، ۱۳۹۵، ۵۸/۱) خانواده، اولین محیط تربیت و تعلیم انسان است و نقش بسزایی در شکل‌گیری شخصیت اجتماعی فرد و شیوه حضور و رفتار او در جامعه دارد. بنابراین، هرچه پایه‌های یک خانواده استحکام بیشتری داشته باشد احتمال ایجاد رفتارهای پرخطر در افراد خانواده کمتر است. یک خانواده متزلزل به ندرت می‌تواند شرایطی را فراهم کند که برای تربیت و جامعه‌پذیری کودک مناسب باشد. این تزلزل و عدم توانایی در ایجاد محیط امن سبب ایجاد ناهنجاری در کودکان و در نهایت ایجاد رفتارهای پرخطر در آنها می‌شود. ناپایداری و تزلزل در خانواده ممکن است به دلایل مختلفی ایجاد شود مانند طلاق زوجین، فوت والدین و یتیمی، روابط نامشروع، بازداشت یکی از والدین و... همان‌طور که خانواده نابسامان و متزلزل می‌تواند بستر بزهکاری افراد را فراهم کند خانواده مستحکم نیز می‌تواند سبب تربیت افراد سازگار با محیط شود.

بدین ترتیب، نهاد خانواده در پی‌ریزی شخصیت، منش، کردار، گفتار، نگرش و بینش انسان نقش اساسی دارد. افزون بر این در حفظ، پایایی و پویایی هنجارها، ارزش‌ها، مقررات، باورها، آداب و رسوم و تکامل و پیشرفت جامعه در ابعاد مادی و معنوی نقش کلیدی ایفا می‌کند. (حاجی ده‌آبادی، ۱۳۹۴، ص ۲۲۳) امروزه به دلایلی مانند فضای مجازی، خشونت خانوادگی و... استحکام خانواده دچار تهدید شده و بنیان خانواده در خطر است. احتمال انجام رفتارهای ناپه‌نجان در افرادی که در خانواده، محله و یا محیط پرخطر و نامناسب رشد می‌کنند بیشتر از افرادی است که در محیط و خانواده‌های سالم تربیت یافته‌اند. این نشان‌دهنده اهمیت ایجاد خانواده و جامعه مناسب برای رشد افراد و کودکان است. دولت‌ها برای داشتن جامعه سالم و به‌دور از بزهکاری ملزمند تا شرایط ایجاد خانواده سالم را با قدرتی که در اختیار دارند، فراهم کنند تا از این راه سبب ایجاد محیطی امن برای همه افراد جامعه شوند.

۳-۳. اهمیت خانواده از منظر روان‌شناسی

در علم روان‌شناسی هم خانواده از مهمترین عوامل مؤثر در شخصیت افراد است به طوری که کوچک‌ترین رفتاری در خانواده و والدین می‌تواند سبب تغییر رفتار افراد شود. نهاد خانواده سبب ایجاد عزت نفس و اعتماد به نفس در افراد می‌شود. اگر والدینی ناآگاهانه رفتاری از خود نشان دهند این رفتار حتی کوچک می‌تواند سبب ایجاد رفتارهای مؤثر در زندگی افراد شود. بنابراین، در علم روان‌شناسی همواره به شیوه برخورد والدین در ارتباط با فرزندان نشان تأکید شده است. خانواده با فضای مناسب برای بروز علاقه‌مندی‌های سالم کودکان، کاستی در رفتار جنایی آنها را تضمین می‌کند. پدر و مادر با پرکردن خلأهای عاطفی کودکان سبب ایجاد شخصیت باثبات در آنها می‌شوند و از گرایش آنها به بزهکاری جلوگیری می‌کنند.

۳-۴. اهمیت خانواده از منظر جرم‌شناسی

جرم‌شناسی، علمی است که عوامل مؤثر در ایجاد جرم و شیوه مجرم شدن افراد را بررسی می‌کند. خانواده یک واحد اجتماعی است که جایگاه بالایی دارد. رابطه خانوادگی قوی به فرزندان احساس امنیت و استقلال می‌دهد که در پیشگیری از جرم و جنایت نقش بسزایی دارد. خانواده با وجود اینکه کوچک‌ترین واحد اجتماعی است هسته اصلی جامعه، مبنا و پایه هر اجتماع بزرگ است. (کی‌نیا، ۱۳۸۶، ۵۹۹/۲) اگر خانواده‌ای به هر دلیلی دچار فروپاشی شود دیگر کارکرد خود را از دست می‌دهد. این از بین رفتن خانواده، هزینه‌های بسیاری برای جوامع دارد که یکی از آنها مجرم شدن افراد است. مجرم شدن آنها نیز از نقصان در جامعه پذیر شدن فرزندان در محیط خانواده ناشی می‌شود.

بررسی پرونده شخصیت مجرمین کیفری در بسیاری از موارد نشان‌دهنده نقش مهم خانواده در تربیت افراد و جامعه‌پذیر کردن آنهاست. محمد بسیجه معروف به محمد بیجه، قاتلی سریالی بود که در سال ۱۳۸۳ در پاکدشت کرج اعدام شد. پرونده شخصیت محمد بیجه و مصاحبه‌های متعددی که او انجام داده است، نشان‌دهنده آسیب‌های اجتماعی و

خانوادگی بسیاری است که او در دوران کودکی و نوجوانی خود داشته و شخصیت او در چنین محیطی شکل گرفته است. (محمودی، باقری، ۱۴۰۰، ص ۳۶) همه این موارد نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه نظام خانواده در تربیت و رشد افراد است. این خانواده است که با تدابیر و اعمال تربیتی، افراد را رشد می‌دهد و خصیصه احترام به مقررات و قانون‌مداری را در آنها ایجاد می‌کند؛ زیرا هیچ کودکی احترام به قانون را از ابتدا یاد ندارد همان‌گونه که هیچ کودکی از ابتدا مجرم متولد نمی‌شود.

این خانواده است که با نقشی که دارد افراد را در مسیر درست و یا غلط قرار می‌دهد و سبب رشد فضایل یا رذایل در آنها می‌شود. ارتباط مفید و مؤثر افراد خانواده با هم و حمایت والدین از فرزندان یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری شخصیت و جامعه‌پذیری کودکان است. خانواده‌ها با بالابردن سطح آگاهی کودکان خود نسبت مسائل اجتماعی و رفتارهای پرخطر باعث می‌شوند فرد در بزرگسالی خود را از خطرات حفظ کند و از ارتکاب جرم محفوظ باشد. به دنبال تحولات و تغییرات روبه‌رشد در جوامع بشری، نهاد خانواده هم از این تحولات بی‌نصیب نماند و در بسیاری از موارد تغییرات شگرفی در ساختار خود پذیرفت (غفاریون اصفهانی، ۱۳۹۵، ص ۵۷). این تغییر و تحولات سبب به‌وجود آمدن مشکلات جدید در زمینه حقوق کیفری شده و جرایم جدیدی نیز به صحنه جامعه اضافه کرده است. مقابله با این مشکلات نوظهور نیاز به راه‌حل‌های جدید دارد.

۴. ضرورت جرم‌انگاری اقدامات مخل امنیت خانواده

خانواده، نهادی انسان‌ساز است که اهمیت زیادی دارد. این محیط خانواده است که باعث ایجاد ویژگی‌های اخلاقی مختلف در افراد می‌شود و می‌تواند آنها را به سمت انواع آسیب‌های اجتماعی سوق دهد. علم جرم‌شناسی که به دنبال یافتن عوامل مؤثر در جرم است به اهمیت نقش خانواده در مجرم‌کردن افراد توجه بسیاری دارد. در شاخه جرم‌شناسی پیشگیری، پیشگیری رشد‌مدار، یکی از اشکال پیشگیری اجتماعی است که به دنبال بهبود پایدار توانایی‌های اجتماعی اطفالی است که خطر گرایش آنها به دنیای بزهکاری زیاد است.

(ابراهیمی، ۱۳۹۰، ص ۷۳) خانواده یکی از محیط‌های اجتماعی است که در کنترل بزهکاری در جامعه مؤثر است و می‌تواند سبب هدایت جامعه به سمت یک جامعه آرمانی شود. کوتاهی و بی‌کفایتی والدین عاملی است که سبب ناکارآمدی نظام خانواده در تربیت افراد می‌شود. این ناکارآمدی و تزلزل می‌تواند شهر، کشور و درنهایت جامعه را به اضمحلال بکشاند. تصور والدین و تاحدودی بی‌کفایتی آنها در تربیت فرزندان، مشکل اساسی است که پیشگیری رشد آمار به دنبال ارائه راه‌حل برای آن است (ابراهیمی، ۱۳۹۰، ص ۷۳). بنابراین، هرچه روابط عاطفی در خانواده مستحکم‌تر باشد و والدین با هم و با فرزندان تفاهم و سازگاری بیشتری داشته باشند سلامت روانی و رفتاری کودکان بیشتر است، پس والدین باید تمام تلاش خود را برای ایجاد این محیط ایمن برای کودکان به کار گیرند و از هر راه ممکن، سازگاری و تفاهم در خانواده را تضمین کنند. با این تفاسیر، ضروری است که دولت‌ها با استفاده از قدرت خود برای ایمن‌سازی فضای خانواده قدم بردارند. دولت و سیاست‌گذاران در هر جامعه برای اینکه هزینه‌های مادی و معنوی کمتری را متحمل شوند باید این اقدامات پیشگیرانه را انجام دهند وگرنه پرداخت هزینه‌های هنگفتی که به سبب جرم و بزهکاری افراد در آینده به وجود می‌آید اجتناب‌ناپذیر خواهد بود.

۵. مواردی از اقدامات مغل امنیت خانواده

با توجه به اهمیت جایگاه خانواده از منظر اسلام و علوم مرتبط با جرم‌شناسی، عوامل گوناگونی می‌تواند در تزلزل و ناپایداری خانواده و درنهایت اخلاق در امنیت آن مؤثر باشد که از جمله آنها می‌توان به طلاق زوجین، مرگ یکی از والدین، تاثیر فضای مجازی و خشونت خانگی اشاره نمود. با وجود ضرورت جرم‌انگاری اقدامات مغل امنیت خانواده، باید به این نکته توجه نمود که بر اساس اصل آزادی اراده و لزوم احترام به آزادی انسان‌ها، در مواردی همچون جدایی زوجین، امکان جرم‌انگاری رفتارهای مؤثر بر ناامنی خانواده وجود ندارد. زیرا انسان‌ها همان‌طور که در ازدواج خود آزادند در طلاق هم آزادند و اگر زن و مرد نتوانند باهم

زندگی کنند، می‌توانند از هم طلاق بگیرند هرچند که این امر بر کودکان تأثیر منفی بگذارد. دولت‌ها در این زمینه‌ها تنها می‌توانند اقدامات پیشگیرانه انجام دهند که زوجین به فکر طلاق نیفتند. از طرف دیگر، امروزه نظام کیفری به دنبال جرم‌زدایی است تا جرم‌انگاری. در جهان امروز به دلیل تورم قوانین و جمعیت کیفری، دولت‌ها و سیاست‌گذاران نظام کیفری به دنبال این هستند که راهی پیدا کنند تا از میزان جمعیت افراد در زندان‌ها کم شود و از مواردی که بدون دلیل جرم‌انگاری شده است جرم‌زدایی کنند؛ زیرا تورم جمعیت و قوانین کیفری برای دولت‌ها هزینه‌های هنگفت مادی و اجتماعی به بار می‌آورد و خود این امر چه‌بسا سبب افزایش بزهکاری افراد شود.

۵-۱. فضای مجازی

امروزه به دلیل پیشرفت علم و تکنولوژی استفاده از فضای مجازی امری اجتناب‌ناپذیر است. فضای مجازی ابزاری است که باعث می‌شود انسان‌ها به راحتی در هر جایی با هم ارتباط بگیرند. انجام هر نوع فعالیتی مانند فعالیت‌های علمی، اقتصادی، سیاسی و... با استفاده از فضای مجازی آسان شده است. با این وجود، فضای مجازی مانند هر امر دیگری در کنار مزایایی که دارد آسیب‌های زیادی نیز دارد که استفاده از آن را با مشکل مواجه کرده است. فضای مجازی امروزه امری است که هر انسانی به راحتی می‌تواند به آن دسترسی داشته باشد و استفاده از آن برای افراد در هر سنی راحت و آزاد است. همین امر سبب آسیب‌زا بودن این فضا شده است. دسترسی آسان به فضای مجازی برای کودکان باعث شده است که این قشر آسیب‌پذیر به راحتی در معرض انواع آسیب‌ها و جرایم سایبری قرار گیرند. این امر بر روحیه و عواطف این کودکان تأثیر می‌گذارد و حریم خصوصی آنها نقض می‌شود. اعتیاد به فضای مجازی در کودکان، تعاملات آنها در دنیای حقیقی را کم می‌کند و سبب افزایش استرس و افت تحصیلی می‌شود.

فضای سایبری، عامل مخربی در روابط والدین نیز است. چه‌بسا استفاده بیش از حد از فضای مجازی سبب سرد شدن روابط والدین باهم یا با فرزندان می‌شود. امروزه فضای مجازی

عامل مهمی در گسترش روابط نامشروع و یا خیانت‌های زوجین است. همه اینها بر امنیت خانواده تأثیر می‌گذارد و استحکام خانواده را به خطر می‌اندازد. عوامل مؤثر در تزلزل خانواده که بر امنیت خانواده تأثیر می‌گذارد از مواردی است که جرم‌انگاری آنها به راحتی ممکن نیست؛ زیرا انسان‌ها در بسیاری از امور خود آزادند، ولی می‌توان برای این فضا چارچوبی قرار داد تا دسترسی به آن بخش مخرب به راحتی ممکن نباشد. کشورهای مختلف در سراسر جهان برای کاهش آسیب‌های فضای مجازی، سیاست‌های محدودکننده‌ای ایجاد و قوانینی وضع کرده‌اند تا کودکان یا خانواده‌ها از آسیب‌های فضای مجازی در امان بمانند. برای مثال در آلمان آیین‌نامه توافقی اپراتورهای همراه برای حمایت از کودکان امضا شد که در آن اپراتورهای موبایل موظفند دسترسی به محتواهای غیرقانونی را محدود کنند. در آمریکا قانون حفاظت از کودکان در اینترنت الزاماتی را برای مدارس و کتابخانه‌های آمریکا فراهم می‌کند و از آنها می‌خواهد برای محافظت از کودکان محتوای مضر آنلاین را فیلتر کنند. (شفقنا، ۱۴۰۱) در کشور ایران نیز دولت برای صیانت از حقوق کودکان اقداماتی انجام داده است. برای مثال فیلترینگ، ابزاری برای محدود کردن دسترسی افراد به محتوای مضر در اینترنت است، ولی به نظر می‌رسد این ابزار کارآمدی کافی را ندارد و هنوز هم افراد با استفاده از ابزارهای مختلفی فیلترینگ را دور می‌زنند. بنابراین، قانون‌گذار باید به دنبال راه حلی باشد که به طور مؤثر با آسیب‌های فضای مجازی روبه‌رو شده و آنها را کنترل کند و گرنه مجبور است برای مقابله با نتیجه این آسیب‌ها هزینه بیشتری بپردازد.

۵-۲. خشونت خانگی

ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی در بخش تعزیرات در مورد خشونت این‌گونه جرم‌انگاری کرده است: «هرکس در اماکن عمومی یا معابر، متعرض یا مزاحم اطفال یا زنان شود یا با الفاظ و حرکات مخالف شئون و حیثیت به آنها توهین کند به حبس از دو تا شش ماه و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد». این ماده، خشونت به معنای عام را در نظر دارد و برای آن مجازات

مشخص کرده است، اما در مورد خشونت در خانواده‌ها صحبتی نمی‌کند. گفته شد که خانواده نهادی اجتماعی است که اهمیت زیادی دارد و حمایت از آن سبب حمایت و پاکی جامعه می‌شود. اگرچه خشونت به هرشکلی امنیت جامعه را به هم می‌زند، اما به نظر می‌رسد جرم‌انگاری خشونت خانگی به طور خاص اهمیت زیادی دارد. دلیل اهمیت جرم‌انگاری در زمینه خشونت خانگی، جایگاه بالای نهاد خانواده است. خشونت خانگی والدین نسبت به هم یا والدین نسبت به فرزندان بر ابعاد رشدی و تربیتی اعضای خانواده تأثیر می‌گذارد. مشکلاتی که این خشونت‌ها بر روح و روان افراد برجای می‌گذارند جبران‌ناپذیر است و سبب از بین رفتن امنیت خانواده و درنهایت امنیت جامعه می‌شود. خشونت خانگی سبب ناسازگاری، عدم عزت نفس، ایجاد حس حقارت، ناکارآمدی، مشکلات تحصیلی و درنهایت گرایش به بزهکاری می‌شود.

باتوجه به آنچه در مورد تأثیر به‌ویژه خشونت خانگی در امنیت خانواده و جامعه بیان شد، ضروری است که قانون‌گذاران این امر را به طور جداگانه جرم‌انگاری کنند و برای آن مجازات بازدارنده‌ای در نظر بگیرند. قانون‌گذاران در آلمان برای مقابله، مقرراتی را تصویب کرده‌اند. یکی از اصلی‌ترین مقررات قانونی مربوط به خشونت خانگی در آلمان، قانون محافظتی خانواده است که در سال ۲۰۰۲ تصویب شد و اقدامات گسترده‌ای را برای پیشگیری از خشونت خانگی و محافظت از قربانیان آن انجام می‌دهد. ماهیت خشونت خانگی به‌گونه‌ای است که به ندرت فاش شده است و اثبات آن به راحتی ممکن نیست؛ زیرا در محیط خصوصی خانواده حضور شاهدان کمتر به چشم می‌خورد. بنابراین، بر دولت‌ها واجب است تا از قدرت خود برای حمایت ویژه از امنیت و آرامش خانواده استفاده کنند.

۶. نتیجه‌گیری

خانواده، نهادی اجتماعی است که وظیفه تربیت و رشد انسان‌ها را برعهده دارد. در زمینه اهمیت خانواده در اسلام و علوم مربوطه مثل روان‌شناسی و جرم‌شناسی مطالب فراوانی بیان شده است. خداوند در قرآن از خانواده با عبارت «میثاقا غلیظا» (نساء: ۲۱) یاد کرده است و

ازدواج و تشکیل خانواده را سبب آرامش افراد خانواده می‌داند. در مباحث جرم‌شناسی و روان‌شناسی نیز اهمیت خانواده بسیار روشن است و نیازی به بحث ندارد؛ زیرا خانواده اولین محیطی است که انسان در آن قرار می‌گیرد و این محیط نقش بسزایی در تشکیل شخصیت اجتماعی افراد خانواده دارد. بنابراین، هرچه امنیت و آرامش در خانواده بیشتر باشد خانواده ایمن، انسان‌های فاضلی را تربیت می‌کند که سبب هدایت جامعه به سمت یک جامعه آرمانی می‌شود. در نتیجه دولت‌ها حداقل برای حفظ منافع خودشان هم که شده است باید تمام تلاش خود را در زمینه افزایش امنیت خانواده‌ها به کار بگیرند. امروزه جوامع بیشتر به دنبال جرم‌زدایی از عناوین مجرمانه می‌باشند تا جرم‌انگاری. دولت‌ها با ایجاد محدودیت از راه جرم‌انگاری می‌توانند به امنیت خانواده و در نهایت جامعه کمک شایانی کنند.

فهرست منابع

- * قرآن کریم
- * نهج البلاغه
- ۱. ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۰). جرم‌شناسی پیشگیری. تهران: نشر میزان.
- ۲. حاجی ده‌آبادی، محمدعلی (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی جنایی. قم: انتشارات مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
- ۳. حرعاملی، محمد بن الحسن (۱۳۸۴). وسائل الشیعه. تهران: انتشارات طبع حرفی.
- ۴. رسانه شفقنا (۱۴۰۲). کشورهای مختلف چگونه فضای مجازی را برای کودکان امن می‌کنند. مشاهده شده در <https://fa.shafaqna.com>
- ۵. صدیقی افشار، غلام حسین، حکمی، نسربین، و حکمی، نسترن (۱۳۸۱). فرهنگ معاصر فارسی امروز. تهران: فرهنگ معاصر.
- ۶. عمید، حسن (۱۳۸۱). فرهنگ فارسی عمید. تهران: چاپخانه سپهر.
- ۷. غفاریون اصفهانی، روح‌الله (۱۳۹۵). نگرشی نو به تأثیر کیفی خانواده بر بزهکاری. تهران: انتشارات مجد.
- ۸. فرحبخش، مجتبی (۱۳۹۲). جرم‌انگاری فایده‌گرایانه. تهران: نشر میزان.
- ۹. کی‌نیا، مهدی (۱۳۸۶). مبانی جرم‌شناسی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۰. متقی‌الهندی، علی بن حسام‌الدین (۱۴۰۹). کنز العمال. بیروت: انتشارات مؤسسه الرساله.
- ۱۱. معین، محمد (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی معین. تهران: نشر سرایش.
- ۱۲. معین، محمد (۱۳۸۸). فرهنگ فارسی معین. تهران: انتشارات امیر کبیر.
- مهدوی، محمود، و باقری، فریبا (۱۴۰۰). واکاوی قتل‌های سریالی محمد بیجه از منظر جرم‌شناسی رشد مدار. نشریه رهیافت پیشگیری از جرم، ۴(۴)، ۳۳-۵۸.